

Aydın SƏLİMOV,
Sidney
Universitetinin
magistranı
Sidney, Avstraliya

İslami maliyyə vasitələrinin vergiyə cəlb olunması

Son illərdə, "İslami Maliyyə" adlanan sektorun məhdud coğrafiya xaricinə çıxdığı və bütün dünyada inkişaf etdiyi müşahidə olunur. Amerika Birləşmiş Ştatlarının nüfuzlu "Forbes" jurnalının təxminlərinə görə, hər il dünya üzrə bu maliyyə sistemi vasitəsilə idarə olunan kapitalın həcmi 10% artır. Maliyyə məsləhətçiliyi üzrə ixtisaslaşan "McKinsey and Company" şirkəti bu kapitalın 2010-cu ilin sonuna qədər 1 trilyon dollara qədər artacağını bildirir.

Lakin bu sahə yeni olduğu üçün bütün dünyada qanunvericiliklə bağlı bir sıra çətinliklərlə qarşılaşmışdır. Yaxın keçmişə qədər ənənəvi maliyyə sistemlərinin tətbiq olunduğu Malayziya, İndoneziya, Pakistan və bir sıra başqa inkişaf etməkdə olan dövlətlər faizsiz maliyyəni iqtisadi sistem olaraq tətbiq etmək istiqamətində işlər görməkdədir. Böyük Britaniya başda olmaqla qərb ölkələrində İslami Maliyyə vasitələrinin tətbiqinə ciddi maraq vardır. Bu ölkələrdə, dünyada tanınmış banklardan HSBC (Böyük Britaniya), American Express Bank (ABŞ), Union Bank of Switzerland (İsveçrə), BNP-Paribas (Fransa) və başqa bankların artıq İslami Maliyyə vasitələri ilə işləyən şöbələri fəaliyyət göstərir. Xüsusilə, yaxın keçmişdə müşahidə etdiyimiz dünya maliyyə böhranı ilə əlaqədar olaraq bir çox ölkələrdə ənənəvi maliyyə üsullarına alternativ axtarışına başlanması İslami maliyyəyə marağı artırmış və bu

maliyyə sektorunun genişlənməsi üçün yeni üfqlər açmışdır.

Bizə daha yaxın olan Türkiyədə 1983-cü ildə xüsusi olaraq bu haqda qanunun qəbul edilməsinin ardınca, 1985-ci ildən başlayaraq özəl İslami maliyyə qurumları fəaliyyətə başlamışdır. Hal-hazırda bu cür qurumların sayı beşdir. Bu ölkədə, aşağıda baxılacaq İslami maliyyə vasitəsi olan "murabaha" və "icarə" daha populyardır.

Böyük Britaniyada 2009-cu ilin avqust ayına artıq İslami maliyyə prinsipləri ilə işləyən bir kommersiya və dörd investisiya bankı var idi. Bundan başqa, tanınmış HSBC bankı da daxil olmaqla Böyük Britaniya üçün ənənəvi maliyyə üsulları ilə işləyən bir sıra banklar da öz xidmət şəbəkələrində İslami maliyyə qaydalarını tətbiq edən bölmələr və filiallar təsis etmişlər və uğurla inkişaf etməkdədirlər.

Məlumdur ki, hər bir ölkədə İslami

maliyyənin uğurlu tətbiqi üçün yerli qanunvericiliyinin buna uyğun olması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Buna görə də, Böyük Britaniyanın müvafiq dövlət strukturları (Treasury, HM Revenue & Customs, və s.) son beş ildə bu sahədə qanunvericiliyi təkmilləşdirmiş və İslami maliyyə qaydalarına qarşı olan bəzi maneələri aradan qaldırmışlar. Bu proses indi də davam etməkdədir. Fransa və İrlandiya bu məsələyə Böyük Britaniyadan bir qədər gec başlasa da, artıq bu sahədə vergi qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi prosesi bu ölkələrdə də davam edir.

Artıq Azərbaycanda da İslami maliyyə qaydaları ilə fəaliyyət göstərən maliyyə qurumları təsis edilməkdədir. Dünyadakı inkişaf istiqamətlərini nəzərə almaqla, bu cür maliyyə vasitələri təklif etmək istəyən müəssisələrin sayının artacağını gözləmək olar. Təbii ki, yeni maliyyələşdirmə və investisiya konsepsiyasının tətbiqi obyektiv olaraq bu sahədəki qanunvericiliyin də uyğun olmasını tələb edir. Bir məsələ xüsusi qeyd edilməlidir ki, bu məqalədə İslami maliyyə vasitələrinin iqtisadi və sosial/hüquqi effektivliyi deyil (bu mövzular müvafiq olaraq maliyyə və kommersiya hüququ üzrə məqalələrdə araşdırıla bilər), Azərbaycanın hazırkı vergi qanunvericiliyinə əsasən bəzi bu cür vasitələrə tətbiq olunan vergilər təhlil edilir. Bu vergilərin İslami maliyyənin effektivliyinə təsiri məsələsinə də toxunulur. Hazırkı təhlil, Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin qüvvədə olan son variantına, yəni, Məcəlləyə 2009-cu il 19 iyun tarixinə edilmiş əlavələr və dəyişikliklərə əsaslanaraq aparılmışdır.

Ümumi məlumat

İslami maliyyə vasitələri, pul və sair maliyyə vəsaitlərinin İslami şəriət qanunlarına uyğun şəkildə investisiya edilməsi üsullarının ümumiləşdirilməsi ilə ortaya çıxmışdır. Ənənəvi maliyyə üsullarından fərqli olaraq, bu cür maliyyədə "riba", yəni borcun üstündə faiz alma qadağandır. Eyni zamanda, maliyyənin qumar, alkoqol, tütün kimi ictimai zərərli aşkar olan sahələrə yönəldilməsinə də qadağa var. Bu cəhətinə görə bəzi müəlliflər İslami maliyyəyə "ictimaiyyəti nəzərə alan investisiya" da adlandırırlar. İslami maliyyənin ənənəvi maliyyədən digər iki fərqi aşağıdakı kimidir:

1. Spekulyasiyanın, yəni nəticəsi bəlli olmayan yerlərə investisiya qoyulmasının qadağan olunması. Buraya müasir maliyyə dünyasında tez-tez istifadə olunan opsiyonların bəzi növləri və forvardinq əməliyyatları aid edilə bilər;

2. Pulun bilavasitə, əlaqədar əsas vəsait olmadan, borca verilməsinin, satılmasının və digər əməliyyatların aparılmasının qadağan olunması.

Bu halda, ənənəvi maliyyə vasitələrinin əksəriyyəti şəriət qaydaları ilə ziddiyyət təşkil etmiş olur. İslami maliyyənin ayrıca bir sahə kimi inkişafı da məhz buradan irəli gəlmişdir. Müasir dövrdə İslami maliyyə sistemi, investorlara bir çox maliyyə aləti təklif edir. Bu alətlərin xüsusiyyətləri və məhdudiyyətləri İslam Ölkələrinin Vergi Orqanları Assosiasiyası (ATAIC), İslami Maliyyə İnstitutlarının Mühəsibat və Auditi Təşkilatı (AAOIFI) və bir sıra başqa beynəlxalq və yerli

qurumlar tərəfindən müəyyən olunur. Lakin onların əksəriyyətinin İslami maliyyə bazarındakı payı çox kiçikdir. Ən çox istifadə olunan alətlər "icarə", "murabaha" və "muşaraka" adlanır və hazırkı məqalədə bu üç alətin vergiyə cəlb olunması təhlil olunur.

Qeyd etmək istərdim ki, aşağıda bu və ya digər alətin şəriət qanunlarına uyğun olub-olmaması heç bir şəkildə müzakirə olunmur, sadəcə mövcud vasitələrin vergi nəticələri araşdırılır.

İcarə

Adından da göründüyü kimi, icarə əməliyyatı bir tərəfin əmlakında olan müəyyən bir obyektin digər tərəfə istifadə üçün verilməsi və əvəzində icarə haqqının alınmasından ibarətdir. Əməliyyatın icarə hesab edilməsi üçün bir neçə şərtin mövcud olması tələb olunur:

1. İcarə verilən obyekt icarə verənin əmlakında olmalı və icarə müddəti ərzində onun əmlakında qalmalıdır. Bu o deməkdir ki, icarədarın səhvi ucbatından olanlar istisna olmaqla, obyektin məruz qaldığı hər hansı zərər icarə verənə aid edilməlidir;

2. İcarə verilən obyekt mənfəət götürülə bilən, lakin istehlak olunmayan obyekt olmalıdır. Məsələn, ərzaq, yanacaq kimi vəsaitlər icarə obyektinə ola bilməz;

3. İcarə müddəti və müvafiq olaraq, icarə ödənişləri obyektin icarədarə çatdırıldığı andan başlamalıdır.

İcarə müqaviləsinin ənənəvi maliyyə sisteminə tez-tez istifadə olunan maliyyə lizinqi əməliyyatına uyğunlaşdırılması üçün, keçmişdə bəzi İslam maliyyə institutları icarə

müqaviləsinə icarə müddətindən sonra malın icarədarə veriləcəyi və ya simvolik məbləğə satılacağı barədə maddə əlavə etmişdilər. Lakin AOIFI göstərişinə əsasən, bu cür maddənin daxil edilməsi şəriətə və icarə prinsipinə uyğun gəlmir.

İcarə müqaviləsinin başqa bir hissəsi isə icarə obyektinin sığortalıması ilə əlaqədardır. Obyektin sahibi kimi onu yalnız maliyyə institutu sığortalaya bilər. Əksər maliyyə institutları, sığorta xərclərini də icarə xərclərinin üstünə gələrək bu xərci icarədarə ötürürlər. Sığorta hadisəsi nəticəsində sığorta xərcinin tam ödənmədiyi təqdirdə, əlavə xərclər obyekt sahibinin, yəni maliyyə institutunun xərcləri hesab olunur.

Azərbaycan Respublikasında vergi məqsədləri üçün təsvir olunan icarə vasitəsinə iki cür baxıla bilər – maliyyə lizinqi və ya adi icarə əməliyyatı kimi. Hansı yanaşmanın tətbiq olunması icarə müqaviləsinin şərtlərindən və konkret icarə hadisəsinin xüsusiyyətlərindən asılıdır. Aşağıda, bu məsələ daha təfərrüatlı izah olunmuşdur. Bundan başqa, icarə vasitəsinin vergiyə cəlb olunması üç mərhələdə baş verir: əmlak alındığı zaman; icarə ödənişləri edildiyi zaman; və əmlakın icarə müddətinin sonunda müştəriyə satılması və ya hədiyyə edilməsi zamanı, əgər bu baş verərsə.

İslami icarə əməliyyatının maliyyə lizinqi hesab oluna bilməsi üçün, bu əməliyyatın Vergi Məcəlləsinin 140.2-ci maddəsində göstərilən şərtlərdən birincisi xaric (birinci şərt şəriət qaydalarına ziddir), başqa hər hansı birinə uyğun olması lazımdır. Bu halda, qeyd olunan birinci mərhələdə əmlakın satıcısı tərəfindən

Əlavə Dəyər Vergisi ("ƏDV") tətbiq oluna bilər. Bu, həmin satıcı ƏDV ödəyicisi olduğu halda baş verir.

Maliyyə lizinçinin tələblərinə əsasən, ödənişlər edildiyi zaman onlar əsas borcun ödənməsi və faiz olaraq ayrılır. Faizlər ödənişi alan tərəfin gəliri hesab olunur, əsas borcun ödənməsi isə vergiyə cəlb olunmur. Beləliklə, ikinci mərhələdə maliyyə institutunun aldığı ödənişin "faiz" hesab edilən hissəsi gəlir vergisinə cəlb olunur. Əlbəttə ki, İslami maliyyə vasitələrində ödənişin üstünə hesablanmış faizi açıq-aşkar görmək olmur. Ona görə də, vergiyə cəlb olunacaq məbləği təyin etmək üçün Vergi Məcəlləsinin 140.4-cü maddəsinə müraciət edərək faiz dərəcəsini banklararası kredit hərəracında oxşar şərtlərlə verilmiş kreditlərin faiz dərəcəsinə müvafiq olaraq hesablamaq lazımdır. Ödənişi edən tərəf, yəni müştəri isə əsas vəsaiti kapitallaşdıraraq vergiyə cəlb edilən gəlirdən amortizasiya xərcləri şəklində çıxır. Maliyyə lizinqi Vergi Məcəlləsində "maliyyə xidmətlərinə" aid edildiyi üçün, bu ödənişlər ƏDV-dən azad olacaqdır.

Üçüncü mərhələdə, icarə müddətinin sonunda əmlak müştəriyə satıldığı təqdirdə bu satışdan əldə edilmiş məbləğ vergiyə cəlb olunan gəlirə əlavə edilir, müştəri isə ödədiyi bu məbləği kapitallaşdırır. Maliyyə qurumunun ƏDV ödəyicisi olub-olmamasından asılı olaraq, satış məbləğinə ƏDV də tətbiq oluna bilər. Əmlakın satış yox, hədiyyə yolu ilə (əvəzsiz qaydada) müştəriyə ötürüldüyü halda isə sadəcə Məcəllənin 161.1-ci maddəsinə əsasən əmlakın bazar dəyəri ƏDV-yə cəlb edilir.

Əgər yuxarıda qeyd olunan 140.2-ci maddənin maliyyə lizinqi barəsində irəli sürdüyü şərtlərdən heç biri qarşılanmasa, icarə əməliyyatı vergiyə sadə icarə kimi cəlb olunacaqdır. Bu halda, əmlak maliyyə quruluşunun balansında qalır və birinci mərhələdə əmlakın əldə edilməsi üçün ödənməmiş məbləğ gəlirdən amortizasiya edilərək çıxılır. İkinci mərhələdə, müştərinin icarə ödənişləri bütünlüklə, yəni əsas borc və faiz ayrılmadan gəlir vergisinə cəlb edilir, müştəri isə bu xərci gəlirindən çıxmaq hüququ əldə edir. Üçüncü mərhələdə isə vergi maliyyə lizinqində olduğu kimi tutulur. Hər üç mərhələdə satış ƏDV-yə cəlb oluna bilər.

Qeyd etmək lazımdır ki, icarə obyektini nəqliyyat vasitəsi, daşınmaz əmlak və ya xüsusi olaraq vergiyə cəlb olunan başqa obyekt olduğu təqdirdə, maliyyə lizinqi halında bu vergilər müştəri, sadə icarə halında isə maliyyə institutu tərəfindən ödənməli olacaqdır.

Murabaha

Murabaha əməliyyatı, İslami mənbələrdə "ticarət əməliyyatları" kateqoriyasına aid edilir. Onun kökündə, malın bir tərəfdən alınaraq, digər tərəfə əvvəlcədən razılaşdırılmış marja ilə satılması durur. Yəni, ideal olaraq, murabaha əməliyyatı zamanı maliyyələşdirən tərəf əmlakı satıcıdan almalı, daha sonra müəyyən məbləği alışı xərcinin üstünə əlavə edərək müştərisinə satmalıdır. Bu zaman bank, əmlakın alış qiymətini müştərisinə bildirməlidir.

Müasir dünyada, əksər hallarda bu maliyyə vasitəsi qeyd olunmuş şəriət qurumlarının təs-

diq etdiyi bəzi müddəalar əlavə edilərək istifadə olunur. Bu əlavələr, digər İslami maliyyə vasitələri kimi, murabahanın da ənənəvi maliyyə vasitələrinə mümkün qədər çox bənzədilməsi istiqamətindədir. Məsələn, murabahanın "bə-i müəccəl" adlanan növündə müştəri tərəfindən ödəniş, kredit ödənişləri kimi uzun müddət ərzində hissə-hissə edilir. Bu zaman bank xərclərə əlavə etdiyi marjanı ənənəvi bankların kredit qiymətləndirməsi üsulları ilə hesablayır və nəticədə, murabaha ödənişləri ənənəvi bankların aldığı annuitet ödənişləri ilə eyni olur.

Murabaha əməliyyatları zamanı tətbiq edilən başqa bir dəyişiklik, murabaha müqaviləsindən başqa daha iki sənədin imzalanmasıdır - niyyət məktubu və agentlik müqaviləsi. Niyyət məktubu, müştəri tərəfindən yazılır və orada, maliyyə qurumunun alacağı əmlakı ondan satınalmaq niyyəti əks olunur. Maliyyə institutu, əmlakın əldə edilməsini ancaq bu məktubu aldıqdan sonra həyata keçirir.

Agentlik müqaviləsi isə maliyyə institutu ilə müştəri arasında imzalanır və müştəriyə istədiyi malın əldə edilməsi hüququnu verir. Bu müqavilə əsasında müştəri əmlakı satan tərəflə maliyyə institutunun adından əlaqə yaradır, əmlaka baxış keçirir, qiyməti razılaşdırır və s.

Qeyd etmək lazımdır ki, hər bir halda murabaha məqsədi ilə bank tərəfindən alınmış obyekt bankın əmlakına keçir, daha sonra müştəriyə satıldığı zaman isə bankın əmlakından tamamilə çıxaraq müştərinin əmlakı olur. Bu alış və satış arasında keçən məhdud zaman

ərzində əmlaka dəyəcək hər hansı zərər maliyyə institutu tərəfindən çəkilir. Satışdan sonra isə bütün məsuliyyət müştəriyə ötürülür.

Murabaha yalnız əmlakın alınıb satıldığı təqdirdə, satış məbləği vergiyə cəlb olunan gəlirə əlavə olunur, alış məbləği isə gəlirdən çıxılır. Yəni, aradakı fərq mənfəət vergisinə cəlb olunur. Bundan başqa, satış məbləği ƏDV-yə də cəlb oluna bilər. Daha sonra, murabaha obyektinin əsas vəsait olacağını nəzərə almaqla, müştəri onu gəlirdən çıxmaq üçün kapitallaşdırmalı olur. Murabaha bə-i müəccəl halında isə, vergitutma icarə vasitəsində olduğu kimi qalır.

Muşaraka

Yuxarıdakı iki vasitədən fərqli olaraq, müşaraka yalnız əmlak əldə olunması üçün deyil, həm də biznes əməkdaşlığı məqsədi ilə istifadə olunur. Müşaraka termini müasir alimlər tərəfindən təqdim edilmişdir. Sözün kökündə "şərik" sözü vardır və termin olaraq "iki tərəfin kapital və/və ya əməyini birləşdirərək ortaq iş qurması" kimi tərif edilə bilər. Tərəflərin qoyduğu sərmayənin bərabər olması şərt deyil. Şəriklik zərərle nəticələndiyi təqdirdə, tərəflər investisiya etdikləri kapitalın nisbəti qədər itki ilə üzləşmiş olurlar. Mənfəət əldə edildiyi təqdirdə isə, bu mənfəət əvvəlcədən razılaşdırılmış əsasda bölünür. Belə ki, mənfəətin bölünməsi investisiya edilmiş kapitalın həcmi ilə mütənasib olmağa bilər.

Dividend ödənişlərində olduğu kimi, müşaraka ödənişləri də "aralıq" və "yekun" ola bilər. Dividendlərdən fərqli olaraq, "yekun" ödəniş maliyyə ilinin sonunda deyil, şəriklik

baş a çatdığı zaman mənəfətin hesablanması və aralıq ödənişlərin nəzərə alınması ilə birlikdə ödənilir. Bu səbəblə, eləcə də əmanət üzrə ödənilən faizlərdən bir sıra başqa cəhətlərdən əhəmiyyətli şəkildə fərqləndiyinə görə, sonrakı müzakirələrdə vergi məqsədləri üçün muşaraka ödənişlərinə faiz kimi deyil, məhz dividend kimi baxılır.

Burada, İslami maliyyə vasitələrinin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi altında tətbiqini çətinləşdirən daha bir məqam ortaya çıxır. Belə ki, sadəcə olaraq maliyyə vəsaitlərinin bir yerə toplanması heç bir hüquqi forma ortaya qoymadığı üçün, bu formada toplanan vəsaitlərin vergiyə necə cəlb olunacağı da qeyri-müəyyənlik yaradır. Bu səbəblə, bu cür vəsaitin toplanmasında niyyətin ortaqlıq olduğunu rəsmiləşdirmək üçün tərəflərin payçısı olduğu yeni hüquqi şəxs təsis etmək zərurəti ortaya çıxır. Aşağıdakı müzakirələr bu məqsədlə hər hansı güzəştli vergi tutulan ölkələrin ölkədə təsis edilmiş

hüquqi şəxs, eləcə də ayrılıqda onun payçılarının cəlb olunduğu vergiləri əhatə edir.

Təsis edilmiş ortaqlıq hüquqi şəxs Azərbaycan mənbələrindən əldə edəcəyi gəlir əksər hallarda, zərər çıxıldıqdan sonra, adi gəlir vergisinə cəlb olunur (hazırda bu verginin dərəcəsi 20%-dir). Xüsusi hallarda vergi dərəcəsi fərqli ola bilər. Məsələn, başqa müəssisələrin səhmləri üzrə alınan dividendlər ödəmə mənbəyində vergiyə cəlb oluna bilər. Nümunə üçün qeyd edirəm ki, Azərbaycan hüquqi şəxslərinin səhmləri üzrə dividendlərdən ödəmə mənbəyində 10% dərəcə ilə vergi tutulur. Bu cür səhmlərin satışından əldə ediləcək gəlir adi qaydada gəlir vergisinə cəlb olunur, zərər isə bu vergi məbləğini azaldır.

Azərbaycandan kənara qoyulan investisiyalar üzrə gəlirə tətbiq olunacaq vergilərə birmənalı baxmaq düzgün deyildir. Belə ki, bu cür vergilərin təyin edilməsi zamanı bir neçə faktor nəzərə alınmalıdır. Əvvəlcə, gəlirin əldə edildiyi qanunvericiliyin həmin gəlir növünə

tətbiq etdiyi vergi dərəcəsi təyin edilməlidir. Daha sonra, əgər varsa, o qanunvericilik üzrə “xarici investor” hesab olunacaq şəxslərə aid xüsusi müddəalar hesaba alınmalıdır. Sonda isə, həmin ölkə ilə Azərbaycan Respublikası arasında mövcud hər hansı vergi sazişinin təmin etdiyi güzəştlər müəyyən edilərək, eləcə də, Vergi Məcəlləsinin 127-ci maddəsinin müddəaları nəzərə alınaraq yekun vergi məbləği hesablanmalıdır.

Təsis edilmiş ortağ şirkətin payçıları üçün muşaraka üzrə gəlir, adi dividend ilə eyni formada olur. Yəni, tətbiq olunacaq vergi bu hüquqi şəxsin təsis edildiyi qanunvericiliyə əsasən müəyyən olur. Əksər hallarda, güzəştli vergi tutulan ölkələrdə dividend üzrə vergi dərəcəsi çox aşağı olur, hətta sıfıra qədər enə bilər.

Muşaraka vasitəsi ilə daşınmaz əmlak alınması da getdikcə populyarlaşan maliyyə əldə etmə üsullarındandır. Muşarakanın bu növünə “azalan muşaraka” da deyilir. Belə ki, bu üsulla daşınmaz əmlak şərik olaraq alınsa da, tərəflərdən biri (bir qayda olaraq, maliyyə institutunun müştərisi) zaman ərzində digər tərəfin payını alır və müəyyən müddətdən sonra daşınmaz əmlakın vahid sahibinə çevrilir. Yəni, bir tərəfin muşarakadakı payı getdikcə azalır.

Azalan muşaraka əsasən fərdi müştərilər tərəfindən evlərin alınması zamanı istifadə olunur. Ev, maliyyə qurumu və müştərinin birgə kapitalı ilə alınır və tərəflərin hər biri qoyduğu kapital nisbətində evə sahiblik hüququ əldə edir. Faktiki olaraq isə ev yalnız müştəri tərəfindən istifadə olunur. Müştəri,

evin maliyyə qurumuna aid hissəsindən istifadə üçün periodik ödənişlər etməklə yanaşı, evin maliyyə qurumuna aid hissəsinin əldə edilməsi üçün də ödənişlər edir. Maliyyə qurumunun payı azaldıqca, müştərinin ödədiyi istifadə haqqı da azalır və beləliklə, müştəri muşaraka müddəti ərzində banka azalan ödənişlər etmiş olur. Bu ödənişlər, mahiyyət etibarı ilə kredit ödənişlərinə çox bənzəyir. Faktiki olaraq, maliyyə qurumları öz payının satış qiymətini və istifadə haqqlarını müəyyən edərkən kredit verilməsi zamanı istifadə olunan qiymətləndirmə üsullarından istifadə edir. Nəticədə, azalan muşaraka ödənişləri ənənəvi banklara kredit ödənişlərindən fərqlənir.

Azalan muşarakanın qeyri-İslam ölkələrində, o cümlədən Azərbaycanda tətbiqini çətinləşdirən bir məqam daşınmaz əmlakın birdən çox şəxsə məxsus olduğunu rəsmiləşdirməklə bağlıdır. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, bəzi ölkələr bu istiqamətdə müsbət addımlar atmış olsalar da, başqalarında bu məsələ açıq qalır və maliyyə qurumlarını bu problemdən yan keçmək üçün müxtəlif üsullara əl atmağa məcbur edir.

Bu üsullardan biri, ortağ sahiblik hüququnu əks etdirmək məqsədi ilə, adi muşarakada olduğu kimi, yeni hüquqi şəxsin təsis edilməsidir. Azərbaycanda bu üsul heç də hər zaman ən səmərəli seçim olmur. Belə ki, bu halda muşaraka obyektı olan əmlak üzrə əmlak vergisi ödənməlidir. Bu üsul yalnız obyektin sənaye/ticarət obyektı olduğu zaman səmərəli ola bilər.

Başqa bir üsul isə azalan muşarakanı maliyyə lizinqi kimi rəsmiləşdirməkdir.

Muşaraka müddəti başa çatdığı zaman obyekt tamamilə müştərinin əmlakına keçdiyi üçün, avtomatik olaraq maliyyə lizinqinin şərtləri qarşılanmış olur (Vergi Məcəlləsinin 140-cı maddəsi). Bu halda, müştəriyə ƏDV də tətbiq olunmayacaqdır. Lakin maliyyə lizinqi zamanı maliyyə qurumu üçün sərfəsiz məqam, obyekt

aldığı zaman ƏDV-yə məruz qalarsa, bu məbləği əvəzləşdirilə bilməməsidir. Bu əvəzləşdirilməyən ƏDV xərcinin məbləği, əksər bankların praktikasında müştəridən alınan ödənişlərə əlavə olunur. Bu zaman da, əlverişsiz vəziyyətdə qalan maliyyə qurumunun müştərisi olur.

A.Salimov

Involvement of tax methods of Islamic finance

Summary

An article on the current position of the growing sector of Islamic finance in Azerbaijan from the tax legislation standpoint. The author discusses various modes of Islamic finance, namely, Ijara, Murabaha and Musharakah and their possible tax treatment. The similarities and differences of such financing techniques with conventional financial tools is also elaborated to point out the regulatory uncertainties pertaining to such tools and the necessity of specific approach by the authorities.

A.Салимов

Привлечение к налогу способов исламского финансирования

Резюме

Статья о текущем положении исламского финансирования в Азербайджане с точки зрения налогового законодательства, ввиду растущего интереса к этому сектору во всем мире, и в т.ч. в Азербайджане. Автор рассматривает различные виды исламского финансирования, а именно Иджара, Мурабаха и Мушарака, опыт их применения и налогообложения за рубежом и их возможное налогообложение в Азербайджане. С целью подчеркивания нормативных неопределенностей касающиеся таких инструментов, а также необходимости особого подхода со стороны властей, также рассматриваются сходство и различия таких методов финансирования с традиционными финансовыми инструментами.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsi, Bakı, CBS PP, 2010.
2. Ainley, M., Mashayekhi, A., Hicks, R., Rahman, A., Ravalia, A., "Islamic Finance in the UK: Regulation and Challenges", UK Financial Services Authority, November 2007.
3. Jacquot, N., " Tax guidelines boost Islamic Finance in France", International Tax Review, May 2009, volume 20, no 4, pp. 38-40 .
4. "How Malaysia approaches Islamic finance", Asiamoney journal, August 2002.
5. Mukherjee, A., "Indonesia's Legal Snags Stymie Islamic Finance", Bloomberg, May 2008.
6. Bukhari, H., Doktor Haq, I., " The Taxation of Islamic Finance Instruments", Asia-Pasific Tax Bulletin, May-June 2009.
7. Varian, K., Rockwell, J.M., " Islamic Finance and Foreclosure ", Real Estate Issues, November 2009, no 34.
8. Siddiqi, M.N., "Issues in Islamic Banking", Islamic Fond, 1983. ISBN:0 86037 117 4, pp.137-138.
9. Ebrahim Patel, "Fundamentals of Islamic Finance", June 2008, Accountancy SA, Yohannesburq, pp.41.

